

Het Ketelmeer, zo heet het water tussen de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland. En daar is nogal wat aan de hand op dit moment. Er worden plannen gesmeed om achter en voor de dijk rondom flink te bouwen, er komt nieuwe natuur en er gaat drinkwater gewonnen worden. Hoe houd je tussen al dat geweld het karakter van het meer overeind? Gelukkig is er nu het IJ-team.

JEROEN ZOMER & PETER TIMMER

Sinds 1956 mondt de IJssel niet meer in het IJsselmeer uit. In dat jaar viel Oostelijk Flevoland droog, op enige afstand van de Noordoostpolder. De ruimte tussen die twee polders, onderdeel van de Zuiderzeewerken, noemen we sindsdien het Ketelmeer. Bij de Ketelbrug vloeit het Ketelmeer vervolgens geruisloos over in het IJsselmeer. Dus het water van de IJssel komt toch wel weer in het grote meer terecht dat naar deze rivier vernoemd is.

Kenmerkend voor het langwerpige Ketelmeer is dat het omringd is door dijken uit respectievelijk 1942 en 1956. Aan de noordkust liggen er jachten in de Schokkerhaven en aan de zuidkant in de Ketelhaven. Midden in het meer ligt het IJsseloog, een eiland dat is aangelegd om verontreinigd slib te bergen. Achter de dijken zijn ontelbare akkers van het 'nieuwe land' te vinden, zoals in de Noordoostpolder, dat in 2011 is aangemerkt als een wederopbouwgebied van nationaal belang. Werelderfgoed 'Schokland en

omgeving', dat bestaat uit het voormalige eiland en een deel van de polder rondom, grenst eveneens aan het Ketelmeer.

Vergeten element

Het Ketelmeer lijkt een wat vergeten element van de Zuiderzeewerken. Op de kaarten van ingenieur Cornelis Lely om de Zuiderzee in te polderen komt het meer niet voor. Het landschap van het Ketelmeer is er echter niet minder typerend om. En omdat het niet extreem ontwikkeld is, ervaar je hier de grootsheid van de Nederlandse delta en de invloed van ons menselijk ingrijpen daarop. Momenteel speelt er veel dat op deze kenmerken van invloed is. Er zijn plannen om de dijken te versterken en nieuwe natuurgebieden aan te leggen. Om de recreatie op en rond het Ketelmeer te stimuleren wordt er nagedacht over de aanleg van nieuwe havens en stranden, en de bouw van restaurants en andere voorzieningen. En er komen grote elektriciteitsmasten bij, die essentieel zijn om Nederland van voldoende stroom te voorzien. Bovendien onderzoekt het waterschap mogelijkheden om het zoete water uit het meer als drinkwater te benutten. Maar al deze plannen zijn nog nooit in samenhang bekeken en onderlinge afstemming ontbrak tot voor kort.

Inspiratie

Nu zet de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zich al geruime tijd in om de verschillende ontwikkelingen in het IJsselmeergebied zo veel mogelijk in verband met elkaar te laten plaatsvinden. En om daarbij zorg te dragen voor het culturele erfgoed langs de kusten van het meer. Afgelopen jaar ging het IJ-team van start. Dat team staat voor de samenhang en de kwaliteit van de omgeving rond het IJsselmeer. Het gezelschap werkt daaraan door vooraf inspiratie aan de plannenmakers mee te geven.

Het Ketelmeer in verandering

Het IJ-team *schiet te hulp*

FOTO RCE, JOS STOVER

De Schokkerhaven ligt vol jachten, klaar om over het Ketelmeer en verder uit te varen

Het IJ-team bestaat uit een toegewijde groep kenners van het IJsselmeergebied. Het zijn allemaal medewerkers van bij het gebied betrokken organisaties, elk met eigen expertise en kennis. Ook deskundigen van de Rijksdienst maken deel van het team uit. In De Stadskazerne in Kampen, een rijksmonument dat uit de negentiende eeuw stamt, organiseerde het IJ-team meerdere bijeenkomsten met de bedrijven en instellingen die bij het Ketelmeer betrokken zijn. Samen hebben ze de plannen in beeld gebracht. Vervolgens zijn er denkrichtingen en principes opgesteld die inspelen op het landschap en gericht zijn op versterking van het ruimtelijke karakter van het Ketelmeer.

FOTO ANDRIK HOEKSTRA

Het IJ-team voor de Stadskazerne in Kampen, waarin het over het Ketelmeer sprak

Goede afstemming

De betrokken instanties waren zeer te spreken over deze aanpak. Ook voor hun plannen is het van groot belang om te komen tot een goede afstemming met elkaar en met het gebied rond het meer. Daarom overwegen ze een samenwerkingsverband aan te gaan en vervolg te geven aan het advies van het IJ-team. Het IJ-team is dus geen kwaliteitscommissie die achteraf plannen beoordeelt, maar een collectief van kenners dat vooraf inspireert. Hierbij wordt aangesloten op de handreiking voor omgevingskwaliteit die voor het gehele IJsselmeergebied is opgesteld. Door zo veel mogelijk in het beginstadium van ontwikkelingen te adviseren is de invloed op fundamentele keuzes in het proces het grootst. Het team kijkt altijd naar plannen door deze op drie manieren in de samenhang van het IJsselmeergebied als geheel te plaatsen. Kan de aanpassing ten eerste beter in haar omgeving worden ingebed? Kan ze ten tweede geoptimaliseerd worden door er meer functies aan te verbinden? En kan ten derde de houdbaarheid ervan worden verbeterd met het oog op veiligheid en zoetwatervoorraad?

Buitenboordmotor

In de praktijk fungeert het IJ-team tijdelijk als buitenboordmotor door middel van twee of drie werkbijeenkomsten. Daarin werkt het team samen met de initiatiefnemers en de daarbij betrokken adviseurs. Als resultaat krijgen de plannenmakers in woord en beeld aanbevelingen mee. Al in 2017 heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als bouwsteen de *Cultuurhistorische IJsselmeerbiografie* samengesteld. Mede op basis daarvan is in 2020 de *Handreiking omgevingskwaliteit IJsselmeergebied* tot stand gekomen.

Daarnaast praat de Rijksdienst mee in het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied, dat achter de oprichting van het IJ-team zit. Het IJ-team is nog maar net gestart. Toch laat het bij het Ketelmeer nu al zien dat het een belangrijke functie vervult. De groep experts brengt kennis, ontwerpkracht, verbinding en verbeelding in. Juist die ingrediënten die nodig zijn om het karakter van het IJsselmeergebied te behouden, en misschien zelfs mooier te maken dan het al is. ☒

Jeroen Zomer, specialist landschapsgeschiedenis, en Peter Timmer, adviseur erfgoed en ruimte, beiden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, zijn lid van het IJ-team, j.zomer@cultureelerfgoed.nl & p.timmer@cultureelerfgoed.nl.

FOTO RCE, JOS STOVER

Deze plannen zijn nog nooit in samenhang bekeken en onderlinge afstemming ontbrak

Er staat van alles te gebeuren in en om het Ketelmeer. Een groep experts helpt de bouwers en de natuuraanleggers dit in samenhang te doen